

Andreja Ažber

Andreja Ažber je diplomirala iz zgodovine in sociologije kulture na Filozofski fakulteti v Ljubljani. Zaposlena je kot bibliotekarka na domoznanskem oddelku Knjižnice Velenje.

**ILEGALNI PONATIS
PREPOVEDANE PESNIŠKE
ZBIRKE FRANČETA
BALANTIČA V ŠALEŠKI
DOLINI**

Prispevek sledi legalnim in ilegalnim različicam dolgo prepovedane pesniške zbirke vrhunskega slovenskega lirika Franceta Balantiča, prikazuje Balantičevo tragično življenjsko in pesniško usodo ter osvetljuje ideološke okoliščine prepovedovanja in maličenja njegovega liričnega pesniškega izraza. Prepovedan ni bil le kot domobranska žrtev, temveč tudi kot pesniški zgled mlade generacije lirično izpovednih pesnikov, ki so odklanjali režimu vsečno kramparsko poezijo. Senca Balantičeve anateme je padla tudi na mlado povojno generacijo šaleških intimističnih pesnikov, zaradi ilegalnega ponatisa Balantičeve prepovedane pesniške zbirke pa so v osemdesetih letih prejšnjega stoletja konkretno represijo občutili tudi mladi šaleški literati.

Nesojena izdaja pesniške zbirke *Muževna (sem) steblika Franceta Balantiča*¹

Zbirka *Muževna sem steblika* v izvirni Balantičevi zasnovi ni nikoli izšla. Pesnik je tipkopolis svojega izbora štiriindvajsetih pesmi in pesnitve Sin februarja 1942 izročil dr. Tinetu Debeljaku, uredniku časnika Slovenec in literarne revije Dom in svet. Debeljak sicer ni imel posebnih pripomb, mentorsko je ‚popravlil‘ nekaj pesmi, mdr. ga je zmotila beseda sem v naslovu. Avtor jo je na njegov namig takoj prečrtal in nato tipkopolis izročil urednikom katoliške založbe Jugoslovanska knjigarna. Zbirko so sprejeli in pesniku izplačali skromen honorar, nato pa se je zapletlo. Tipkopolisni izvod je še posebej dragocen, ker se v njem lahko razberejo zaznamki in namigi recenzentov. Najspornejše so bile erotične, po svoji pomenski strukturi že skoraj avantgardne pesmi;² zaradi

¹ Vrhunski slovenski lirik France Balantič, ps. France Zoranov (29. 11. 1921, Kamnik – 24. 11. 1943, Grahovo) se je rodil v proletarski družini, otroštvo je preživel v predmestju podeželskega Kamnika. Zaradi ostrine nemških okupacijskih sil se je kot dijak zadnjega letnika umaknil v Ljubljano, kjer se je jeseni 1941 po uspešno končani Državni gimnaziji vpisal na slavistiko ljubljanske univerze. Pridružil se je narodno zavednim študentom slavističnega seminarja in se kot krščanski socialist vključil v OF. Zaradi odporniške dejavnosti OF in VOS so italijanske okupacijske oblasti izvedle množične racije študentov in mladih intelektualcev ter jih odpeljale v bližnja koncentracijska taborišča. Balantič je bil interniran v Gonars, od tam pa se je ves slaboten in duševno razrvan vrnil novembra 1942. Naslednje mesece je preživel v hudi stiski eksistencialne in ustvarjalne brezizhodnosti, nato pa se je na veliko presenečenje kolegov slavističnega seminarja pridružil svojemu najboljšemu prijatelju Francetu Kremžarju kot vaški stražar v Grahovem ob Cerkniškem jezeru. Po ustanovitvi Slovenskega domobranstva konec septembra 1943 je najprej služil na bloku blizu Rudnika in se v začetku novembra s Kremžarjem vrnil v Grahovo, kjer je med partizanskim uničenjem domobranske postojanke v ognjenih zubljih dočakal smrt, ki jo je preroško naznanjal v svojih pesmih. (France Balantič, Zbrano delo, Ljubljana, Založba ZRC, 2013).

² Slovenski literarni kritik Taras Kermauner je Balantiča označil za nenavadno modernega pesnika, ker se je sredi razrednega boja in vojne vihere ves zakopal v problem telesnosti. Hkrati je pronicljivo osvetlil paradoks, da je pesnik, ki ga vsi razglašajo za krščanskega, napisal eno najbolj čutno ▶

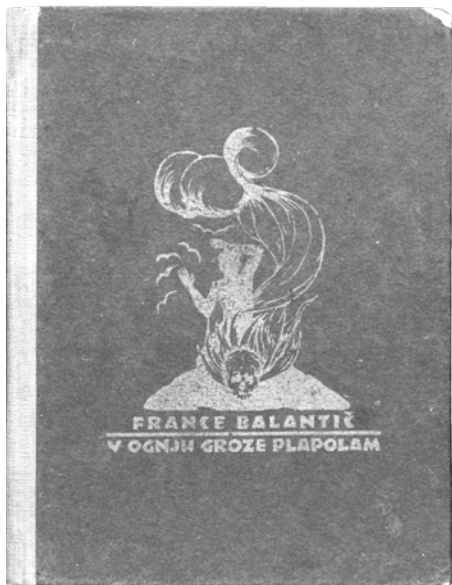
svoje neposrednosti pa bi bile najbrž prehud zalogaj tudi za liberalno usmerjene kritike, saj so bile unikum v dotedanji slovenski literaturi. Recenzenti so se sklicevali tudi na grožnjo italijanske cenzure zaradi pesnitve Sin. Zelene luči za tisk ni prižgal niti dorečeni kompromis, ko se je Balantič odrekel svoji senzualni liriki in bi namesto treh najboljših pesmi v zbirko uvrstil Venec. Prevladali so Debeljakovi zadržki, češ da je treba z izidom prvenca počakati in vanj uvrstiti pesnikove nove, zrelejše pesmi.

*Balantičev
portret,
podpis*

neposrednih slovenskih pesmi. (Taras Kermauner, *Izbor slovenskih pesmi zadnjih 30 let pa nekaj o njih in času: Zublji nad prepadom*. Mladina, 1971, 16–17. V: France Pibernik, *France Balantič, Litera*, Ljubljana, 2012)

Razočarani France Balantič izida svoje pesniške zbirke ni dočakal, prva knjiga njegovih pesmi je namreč izšla šele poldrugo leto po njegovi tragični smrti maja 1944.³

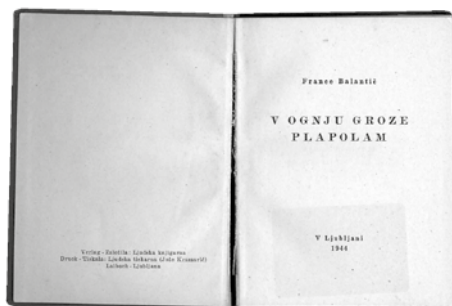

*Ovoj pesniške
zbirke v Ognju
groze plapolam,
izvirna izdaja
1944*

Urednik Tine Debeljak se je zelo zavzel za popularizacijo njegovega ustvarjalnega opusa, zbral vso dostopno pesniško gradivo in ga s komentarji natisnil v zbirki z naslovom *V ognju groze plapolam*. Tudi tokrat si je dovolil številne posege v avtorjeva pesniška besedila. V uvodni besedi je svoje prejšnje zadržke o Balantičevi nedozorelosti zamenjal s slavospevom o pesnikovi izjemnosti in veličini, hkrati pa je v svojih številnih časopisnih člankih pesnika ideološko označil

³ Knjiga je izšla v skromni obliki na majhnem formatu in slabem papirju. Izid je spremljala močna promocija v dnevnem časopisju. Balantičevi prijatelji so 9. junija 1944 pripravili spominski večer umrlemu pesniku v čast; v ljubljanski Drami so njegove pesmi brali najboljši dramski igralci. Slovesne predstavitve Balantičeve poezije so bile mdr. tudi na Vrhniki in v Gorici. (France Balantič, *Zbrano delo*, Založba ZRC, Ljubljana, 2013, str. 211).

kot eno najdragocenejših domobranskih žrtev. Kritiki so se odzvali z očitkom, češ da je moral pesnik potrditi svojo poezijo s smrtjo. Leta 1944 je izšla tudi bibliofilska izdaja Venec z ilustracijami Balantičevega prijatelja Marijana Tršarja.

*Naslovna stran
pesniške zbirke
v Ognju groze
plapolam, 1944*

Po vojni se je na Balantiča v domovini zgrnila senca anatem, zamejstvo in zdomstvo slovenske politične emigracije pa ga je razglasilo za svojega pesnika. Založba Slovenske kulturne akcije v Argentini je leta 1956 ponatisnila ljubljansko izdajo pesmi *V ognju groze plapolam* z drugačnim, preprostim naslovom *France Balantič*. Nekaj izvodov je prišlo preko tržaške in goriške slovenske knjigarne tudi v domovino in spodbudilo delovanje Balantičevih občudovalcev v slovenskem literarnem podzemlju.

Leta 1966 je predsedstvo IS SRS pod vodstvom Staneta Kavčiča končno izdalo dovoljenje za natis pesniške zbirke. Mitja Mejak je pripravil izbor Balantičevih pesmi s strokovno pošteno študijo, v kateri je želel introvertiranemu metafizičnemu poetu pravično odmeriti tisti prostor v slovenski književnosti, ki mu po ustvarjanju pripada. Tik pred izidom pa je prišlo do nenadne politične spremembe, ki je prinesla vnovično ideološko zaostritev. Po razrešitvi liberalno usmerjenega Staneta Kavčiča je nova politična garnitura Staneta Dolanca in Franceta Popita ukazala zaporo celotne izdaje Balantičeve pesniške zbirke. Vsi izvodi so romali nazaj v skladišče Tiskarne Jože Moškrič, od tam pa v mlin papirnice Vevče. Študijske knjižnice so morale vrniti obvezne izvode, vodstvo DZS pa se je v zadregi domislilo prozorne pretve-

ze: knjižnicam so sporočili, da morajo izvode vrniti zaradi hude napake. Celotna zbirka je bila uničena. Leta 1967 se je Mohorjeva družba v Celovcu na zaporo ljubljanske izdaje odzvala z natisom miniaturne, tj. poenostavljene Debeljako-ve argentinske izdaje, za katero je pesmi izbral in spremno besedo napisal B. R. (dr. Branko Rozman). Oblika miniaturne je bila njegova preudarna izbira, saj je želel zagotoviti čim varnejši prenos prepovedanih Balantičevih pesmi skozi močno zastraženo in strogo nadzorovano državno mejo. Natis je potekal ilegalno, da ne bi prišlo do udbovske intervencije, miniaturno pa so Slovenci množično kupovali in jo iz Avstrije skrivaj prenašali v domovino. Državna založba je Mejakov izbor Balantičevih pesmi iz leta 1966 z naslovom *Muževna steblika* ponatisnila šele leta 1984, natanko štirideset let po izidu zbirke *V ognju groze plapolam*, leta 1991 pa je izšla še kritična izdaja *Zbranih pesmi*. Literarna zgodovina je zamolčanega pesnika končno uvrstila med klasike slovenske lirike. 16. maja 2015 je po pesniku poimenovana Knjižnica Francesca Balantiča Kamnik.

Balantič kot simbol prepovedane in zamolčane literature v povojnem literarnem podzemlju

Številni slovenski književniki, ki so med vojno kršili zapovedani kulturni molk Osvobodilne fronte, so bili uvrščeni na črno listo in niso mogli tiskati svojih del. Ministrstvo za prosveto je 27. julija 1945 izdalo poseben seznam avtorjev, katerih dela so bila izločena iz javnosti in se o njih ni smelo pisati. Težave so imeli tudi tisti avtorji, ki sicer niso bili na seznamu, a vsebina njihovih del ni ustrezala idejni usmeritvi novega režima, denimo Ivan Pregelj in Alojz Gradnik. V prvem povojnem desetletju so številni mladi slovenski pesniki sledili usmeritvi angažirane poezije udarniških delovnih akcij in vesplošne obnove, poimenovane kramparska poezija. Za intimni svet liričnega subjekta osebne izpovedne poezije ni bilo razumevanja, kar je še posebej bridko izkusila Ada Škerl. Kritiki so namreč leta 1949 njeno izvrstno pesniško zbirko *Senca v srcu*

*France
Balantič*

odklonili z argumentom, češ da je za tisti čas neprimerna. France Balantič je bil kot domobranska žrtev uvrščen na seznam prepovedanih avtorjev, navzlic temu pa je njegova poezija v povojnem literarnem svetu pritegnila veliko zanimanje. Noben drug slovenski avtor namreč ni bil deležen tolikšne pozornosti in različnih obravnav, njegovo liriko so iskali in prebirali vsi nadobudni literati.

Njegov največji poznavalec, literarni kritik France Pi-bernik, je kot bruc na slavistiki leta 1949 še posebej očitno opazil, da so za prepovedanim pesnikom stikali tudi njegovi kolegi partijci. Nekateri mladi partizanski pesniki, Ivan Minatti, France Kosmač, Peter Levec in Vida Brest, so se dobivali v kavarni Nebotičnik in debatirali o njem, več manjših oporečniških literarnih skupin pa si je zelo prizadevalo, da Balantičeva poezija ne bi utonila v pozabo. Skupina mladih intelektualcev je izdala šapirografirano revijo *Osamela*

kočija, prispevek o Balantiču pa je napisala Ada Škerl. Medtem ko so celo partizanski literati, med njimi Matej Bor, priznavali vrhunsko umetniško kakovost Balantičevih pesmi, pa so partijski ideologi že tedaj načrtali strogo ločnico, ki je Balantiča dejansko izključevala iz literarno kritične obravnave. Uradna literarna kritika je namreč z redkimi omembami Balantiča, in to vedno v zvezi s Karlom Destovnikom - Kajuhom, vnela kar nekaj polemik, v katerih se je strokovno vrednotenje poezije pomešalo z vrednotenjem pesnikov na osnovi ideoloških predznakov. Leta 1959 so se polemike zaostrele, mrtvi pesnik pa se je znašel pod najmočnejšim žarometom Službe državne varnosti (v nadaljevanju SDV). Posredni sprožilec za aktivacijo SDV je bil izid antologije *Gesichte der slowenischen Literatur* (1958) v Berlinu; redni profesor za slovensko književnost na ljubljanski univerzi Anton Slodnjak je namreč mednarodni javnosti predstavil tragično zgodbo pesnika Balantiča in ga primerjal s Kajuhom. Slovenska politika se je ostro odzvala in profesorja odstranila z univerze. Prvo dostopno poročilo SDV (1959) je izpostavilo, da so nekateri kulturni delavci vse od osvoboditve obsedeni s problematiko domobranskega pesnika Franceta Balantiča; njegov kult da gojijo mladi likovniki iz kroga Marijana Tršarja, umetnostni zgodovinarji, slušatelji komparativistike in mladi pesniki v »Klubu mladih literatov« (Ada Škerl, Ivan Minatti, Jaka Kralj, Janez Menart, Ciril Zlobec) ..., vsi ti ljudje smatrajo, da je Balantič za Prešernom naš največji poet. SDV je v naslednjih letih sistematično zbirala podatke o predvojnem in medvojnem življenju pesnika Balantiča, preverjala podatke o njegovem študiju slavistike, obdobju internacije v taborišču Gonars, hkrati pa zbirala gradivo, ki je nastajalo v pogovorih s pesnikovimi prijatelji, sošolci in študijskimi kolegi.

Šaleški pesniki v senci Balantičeve anateme

Poezija Franceta Balantiča je izrazito vplivala na intimizem generacije mladih povojnih pesnikov. Šoštanjčan Ka-

rel Klančnik⁴ je leta 1952/53 pripravil prvi povojni pesniški almanah štirih avtorjev *Drobna poljana*; skupaj z bratom Jožetom Klančnikom, Albinom Šivicem in Janezom Ovsčem je poskušal programsko nakazati odmik od realistične poetike.

Karel Klančnik

Subvencija je bila že odobrena, Edvard Kocbek je izrazil svoje pozitivno mnenje, a almanah zaradi zaostrenih razmer ob izbruhu afere po izidu Kocbekove novelistične zbirke *Strah in pogum* ni izšel.

⁴ Karel Klančnik – Jernej Roj, (ps. Tudi Karlo Levin), pesnik, prevajalec in publicist (13. 10. 1928, Šoštanj – 16. 8. 1988, Podkraj). Markantna pesniška osebnost med takratno mlado generacijo, ki je obudila intimizem in v slovenski liriki še ohranjala metaforične romantizme. Sonetizem osamljenega nasprotnika družbeno zavzetega pesništva ni sledil usmeritvi kramparske poezije. Almanah ni bil objavljen, z literarno vzpostavitevjo intimizma pa so nekako nadomestno izšle *Pesmi štirih* (Kovič, Zlobec, Menart, Pavček), kar je Klančnik doživljal kot travmatičen neuspeh svoje poezije. (Ivo Stropnik, *Izbrane slovstvene biografije*. Zbornik 1994/1995, Velenje, Pozoj, 1994, str. 46-47).

Profesor slovenščine na Rudarskem šolskem centru Velenje Andrej Rozman se je s prepovedano Balantičevo poezijo srečal že kot gimnazijec, in to po zaslugi dr. Franca Sušnika, takratnega ravnatelja gimnazije Ravne na Koroškem. Črno miniaturno knjižico pesmi, argentinsko izdajo

*Srednješolec Ivo
Stropnik Spiritus*

zbirke *V ognju groze plapolam*, je kupil v Avstriji. Rozman je miniaturko posodil svojemu dijaku, sedemnajstletnemu nadobudnemu pesniku Ivu Stropniku.

Prebiranje Balantiča, za katerega je leta 1983 prvič slišal, je Stropnika povsem prevzelo: »Ker se je ravno bližal 27. april, sva bila z Rozmanom zadolžena za kulturni program na osrednji občinski proslavi. Bil sem takoj za to, da v kulturni program vključiva tudi nekaj Balantičevih pesmi. Poleg Kajuhovih in Balantičevih pesmi sva uvrstila v recital

še nekaj pesmi Edvarda Kocbeka, ki je umrl dobro leto in pol pred tem (Rozmanove ure slovenščine so nas seznani-le tudi z njim). Medtem ko je proslava z neobičajnim kulturnim programom, ki je vključeval vse tri pesnike, zelo navdušila tako profesorje kot dijake, ki so povečini mislili, da poslušajo (samo) Kajuha, se je zapletlo s ciklostilno-fotokopirano ilegalno izdajo Balantičeve zbirke *V ognju groze plapolam*.« Stropnik je ravno takrat pričakoval tudi izid svojega pesniškega prvenca – dijaške pesmarice *Zlati metulji*, ki mu jo je Rozman pomagal urejati: »Ej, to so bili zame svetli in vse predolgi dnevi, ure, minute pričakovanja, ko bom držal v rokah svojo prvo knjigo pesmi! Ki pa je ob zaključku tistega šolskega leta ni bilo, ciklostilne izdaje Balantičevih pesmi pa tudi ne ... Prišla sta moški v modrem in moški v civilu in v tovarniški tiskarni – fotokopirnici zasegla vse fotokopije ... Pri sedemnajstih sem imel

zaradi tega policijsko preiskavo šolske torbe, doma pa rahlo preiskavo sobe, od koder je moški v civilu odnesel skupaj s fotokopijami Balantičevih pesmi tudi sveženj mojih mladostnih pesmi in jih nikoli vrnil ... Natis Zlatih metuljev je bil v tiskarni zaustavljen, ker je od nekod prišlo opozorilo, češ da je uvodni cikel pesmi (*Črna lasulja*) neprimeren za objavo.«

O zadevi se je sestal literarni odbor pri takratni velenjski Zvezi kulturnih organizacij in obravnaval »sta-

ZVEZA KULTURNIH ORGANIZACIJ
VELENJE

Zapisnik 1. izredne seje LO ZKO Velenje
z dne 22. 07. 1983

Prisotni:
Nosiča Čanč, Peter Rozman in Boris Kumer Božo.

Opravičeno odsotni:
Vinko Smajs, Boris Salobir in Dušan Brešar.

Dnevni red:
Obravnava stanja ob ilegalni izdaji poezij
Franceta Balantiča.

Peter Rozman je v zvezi s zadevo podal oceno poezije Iva Stropnika - cikla *Črna lasulja*. Prisotni smo se s oceno strinjali (in je kot priloga sestavni del zapisnika).

- Na izredni seji smo sprejeli naslednje sklepe:
Menimo, da je Ivo Stropnik pod sočnim idejnim vplivom slavista iz NSČ-ja tov. Rozmana. Ivo Stropnik je stvari, ki jih je uredil v zvezi s ilegalno izdajo poezije F. Balantiča, uredil na željo tov. Rozmana. Rozman pa mu je obljubil instrukcije iz slovaškega jezika in izid njegove poezije v slovačnem prevodu. Menimo, da gre za namerno svažanje mladostnega ter ambicioz polnega varovanja. Ivo Stropnik je namreč dijak NSČ in mu je prof. Rozman predavatelj slovaškega jezika (o.p.).
- Cikel poezije pod naslovom *Črna lasulja* je neprimeren za objavo v literarnih glasilih, kakor tudi v literarnih prilozah drugih javnih občil.
- Pri ko bo mogoče, bomo o zadevi razpravljali v celotnem literarnem odboru.
- Tov. Iva Stropnika na izključimo iz LO, paš pa bomo idejno vplivali in bdeli nad njegovim nadaljnjim literarnim snovanjem.

Zapisnik dostavimo in opozorimo na zadevo:
OOZK NSČ, ZKO Velenje, ZEK - Pravne službe.
Sestanek je trajal od 19.30 do 20.40 h.

Šoštanj, 24.07.1983

Boris Kumer Božo,
predsednik LO ZKO, l.r.

nje ob ilegalni izdaji poezije Franceta Balantiča. Sprejel je sklepe, »da je *Stropnik* pod močnim idejnim vplivom slavista tov. Rozmana; da je cikel poezije z naslovom *Črna lasulja* neprimeren za objavo v literarnih glasilih; da ga ne izključijo iz literarnega odbora, ampak bodo idejno vplivali in bdeli nad njegovim literarnim snovanjem.«

Sedemnajstletni Ivo Stropnik – Spiritus se je takrat prestrašeno in otopelo čutil, kako je sploh mogoče, da okrog enih ljubezenskih in enih dijaških pesmi zganjajo tak halo ... in prvič dozorel v spoznanje, da poezija očitno ni nedolžno početje. S tem pa njegovih težav še zdaleč ni bilo konec; *Zlati metulji* so sicer izšli s polletnim zamikom, a so imeli grenak priokus. Senca Balantičeve anateme je mlademu poetu sledila tudi na služenje vojaškega roka v Beograd, kjer si je po mučnem večdnevem zasliševanju o prepovedanem pesniku prislužil dva meseca vojaškega pripora, odvzeli so mu značko primerne vojak in z njo pripadajoči dopust.⁵

Šaleški ilegalni ponatis zbirke *V ognju groze* plapolam

Literat Dušan Brešar se je v velenjsko kulturniško sceno vključil po prihodu s služenja vojaškega roka leta 1982, s profesorjem Andrejem Rozmanom pa se je spoznal leta 1883, v času afere Balantič. Takrat je namreč organiziral razmnoževanje za zbirko *V ognju groze plapolam*.

V TEŠ je prinesel pretipkane pesmi, ki jih je prejel od Iva Stropnika: »Z *Ivom* nisva imela v mislih ničesar protidržavnega, ko sva izdala fotokopirano verzijo Balantičeve pesniške zbirke *V ognju groze plapolam*. Ivo je pretipkal in oblikoval vseh 90 strani, jaz pa sem organiziral razmnoževanje. Tokrat je bilo naše prijateljstvo načeto prvič in zadnjič, saj so se nekateri šaleški literati ogradili od te izdaje, ki se je vključevala v splošni slovenski trend rehabilitacije Franceta

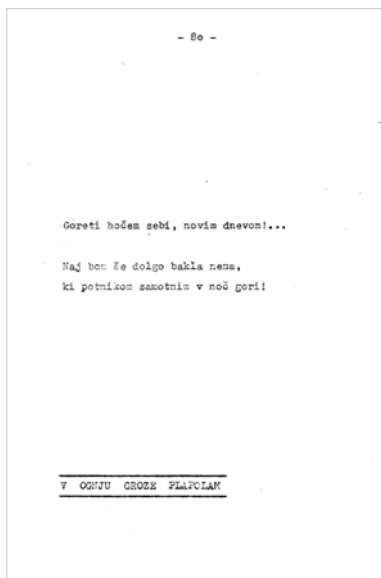
⁵ Pogovor z *Ivom Stropnikom*, (Iz Hiše Poezije, Poetikon, 2. letnik, september–december 2006, str. 314-315).

Stran št. 20 iz šaleškega ilegalnega ponatisa zbirke *V ognju groze* plapolam

Balantiča. Tako kot vedno smo bili tudi tokrat v toku dogajanj na slovenski literarni sceni. Ne vem, kje je končalo trideset izvodov. Vem samo za tri. Eden je še pri meni, drugega sem dal Dragici Breskvar, ki je delala na ZKO (Zveza kulturnih organizacij) Slovenije. Tretjega pa mi je zaplenila policija in veleumni gospod Leskovšek, ki sem ga tri dni vodil za nos in se delal nevednega, ko sva ob vrčkih piva kramljala na vili Široko in ob Velenjskem jezeru. Dokler mi niso zagrozili s pretepanjem.

V fotokopirnici sem vprašal, ali bi mi naredili kopije pesniške zbirke mojega prijatelja Franceta Balantiča. Napravili so 30 ali 50 kopij, izvod še zmeraj hranim, le naslovnica se je nekje izgubila. Takratni fotokopirci so bili počasni in redki, proces je trajal ves mesec, delavci so fotokopirali vmes med svojim rednim delom. Fotokopiranje je bilo drago, zato sem vprašal očeta, ali bi mi pomagal z naročilnico. Oče je takrat delal na Rudniku (RLV), ki je bil skupaj z elektrarno združen v REK (Rudarski elektroenergetski kombinat), vendar naročilnice nisem potreboval. Vodja fotokopirnice je rekel, da to naredijo zame brezplačno, ker podpirajo mojo dejavnost; v dvanajstih letih, ki sem jih preživel v TEŠ, sem bil namreč eden glavnih organizatorjev mladinskega in kulturnega življenja. Vsak dan sem hodil gledat, kako se je kup na polici večal pred našimi očmi. Ko so napravili predvideno količino,

Stran 80 iz šaleškega ilegalnega
ponatisa zbirke v
Ognju groze plapolam

sem zbirko dostavil Ivu Stropniku. Nekega dne pa me je med zagonom bloka 5 poklical vratar; naj pridem k vratarnici, ker me nekdo išče. Tam me je čakal neznani moški, se mi predstavil, pokazal izkaznico in vprašal, ali lahko grem z njim, da se malo pogovoriva. Preden sva se odpeljala, je k stoenki pristopil vratar in mi prišepnil, da pozna ta avto in da je včasih pripadal Službi državne varnosti. Voznik je obmolknil, odpeljala sva se na Velenjsko jezero na pivo in sedla na rob terase, da bi imela mir.

To sva počela dva dneva, konkretna vprašanja pa je začel postavljati šele tretji dan, čeprav mi je bilo že od samega začetka jasno, kam »Leskovšek taco moli«. Kolikor se spomnim, nisem povedal ničesar takega, kar ni že vedel. Midva sva samo klepetala! Očitno je pri meni samo preverjal dejstva. Seveda se je v kolektivu kmalu razvedelo o teh srečanjih, a težav nisem imel. Imel pa jih je vodja fotokopirnice; njegov nadrejeni, ki je skrbel za varnost v TEŠU, je vpil nanj in mu grozil, da ga bo ustrelil. Bivši partizan in politično zelo vplivna oseba v Šaleški dolini. Od takrat naprej je vse gradivo za fotokopiranje šlo na vpogled in odobritev, afera v TEŠ pa je počasi utonila v pozabo.«⁶

Svojevrstna »afera Balantič« je torej v Šaleški dolini

⁶ Pričevanje Dušana Brešarja

vzplamtela šele sedemnajst let po uničenju izdaje Mejakovega izbora Balantičeve zbirke *Muževna steblika* (1966) in le leto pred njenim ponatisom (1984), paradokсно prav v obdobju vse glasnejšega nasprotovanja prepovedi Balantičevega pesniškega opusa. Ilegalni ponatis argentinske kopije ljubljanske zbirke *V ognju groze plapolam* je prišel v roke šaleških literatov, in to po zaslugi dr. Andreja Rozmana, ki je želel razširiti njihova obzorja. Nekdo iz proforskega kolektiva je ovadil priljubljenega profesorja, SDV pa seveda ni izgubljala časa.

Ko sem si leta 1984 kupila zbirko *Muževna steblika*, nikakor nisem mogla doumeti, zakaj so bile izpovedne globine Balantičeve poezije tako dolgo izrinjene v molk in mrak. Pesnik je bil kot vojak domobranske formacije predmet različnih ideoloških manipulacij; trda partijska linija ga je prepovedovala, pa čeprav obsežna poizvedovanja SDV niso dokazala njegove vpletenosti v domobransko nasilje nad civilnim prebivalstvom. Prav tako v svoji poeziji ni nikjer oznanjeval klerikalne ali domobranske ideologije. Na drugi strani pa je katoliško usmerjeni urednik Tine Debeljak s številnimi posegi maličil Balantičevo izrazno podobo, nato zavlačeval z izidom njegove pesniške zbirke in pesnika po tragični smrti ideološko povezoval z domobranstvom.

V obdobju povojnega zapovedanega kolektivizma v izgradnji novega sveta je bil nadvse sporen tudi povojni intimizem mladih pesnikov, ker je izpostavljal notranji svet posameznika. V senci Balantičeve anateme so se znašli vsi tisti pesniki, ki so prepoznali vrhunskost njegove lirike.

Viri:

- Dušan Brešar – pričevanje, 8. 6. 2021
- Dr. Andrej Rozman – pričevanje, 6. 7. 2021
- Ivo Stropnik – pričevanje, 26. 5. 2021

Literatura:

- Balantič, France, *Zbrane pesmi*, Državna založba Slovenije, Ljubljana, 1991.
- Balantič, France, *Zbrano delo*, Založba ZRC, Ljubljana, 2013.
- Pibernik, France, *Temni zaliv Franceta Balantiča*, Cankarjeva založba, 1987.
- Pibernik, France, *France Balantič*, Litera, Maribor, 2008.
- *Pogovor z Ivom Stropnikom* v: Iz Hiše Poezije, Poetikon, 2. letnik, september–december 2006
- Ivo Stropnik, *Izbrane slovstvene biografije* v: Zbornik 1994/1995, Velenje, Pozoj, 1994, str. 46–47).